

اندیشکده نگاه

بسته سیاستی پیشنهادی برای موفقیت حذف ارز ترجیحی

با نگاهی به برخی تجربیات بین‌المللی

دکتر علیرضا دیانی نژاد

اندیشکده نگاه

بهمن ۱۴۰۴

بسم الله الرحمن الرحيم

سیاست‌های پیشنهادی برای موفقیت حذف ارز ترجیحی

با نگاهی به برخی تجربیات بین‌المللی

مقدمه و تجربیات بین‌المللی:

دی‌ماه امسال، دولت به یکباره تصمیم گرفت که ارز ترجیحی را حذف کند - یا به بیان دقیق‌تر، آن را از دست واردکنندگان نهاده‌های دامی به جیب مصرف‌کننده نهایی منتقل کند. این تصمیم البته با واکنش‌های شدیدی همراه شد. آشوبی که پس از آن رخ داد، از نظر گستردگی بی‌سابقه بود و تعدادی از اقتصاددانان هم به سرعت نسبت به آینده این برنامه ابراز نگرانی کردند - بخصوص درباره اثرات تورمی‌اش بر بقیه کالاها. واقعیت این است که مردم ایران هم آن‌طور که باید و شاید با این طرح کنار نیامده و یا اقناع نشده‌اند. این نوشته قصد دارد با مرور تجربیات بین‌المللی و ارائه راهکارهای سیاستی عملی بومی شده، شانس موفقیت این طرح را - که دولت از آن به عنوان "جراحی اقتصادی" یاد می‌کند - بالاتر ببرد.

تذکر مهم: شرایط ویژه ایران:

این مطالعه با آگاهی کامل نسبت به محدودیت‌های ساختاری اقتصاد ایران نوشته شده است. این محدودیت‌ها عبارتند از:

- اول، تحریم‌های بین‌المللی که عملاً دسترسی به منابع مالی خارجی را قطع کرده‌اند.
- دوم، محدودیت‌های سیاسی و ریسک ناپایداری در سیاست‌گذاری - یعنی این احتمال که با هر تغییر دولت، سیاست‌ها یکسره عوض شوند.
- سوم، ساختار اقتصادی کشور که هنوز به شدت به درآمدهای نفتی وابسته است و نظام مالیاتی‌اش هم آن‌قدر که باید قوی نیست.
- و چهارم، محدودیت‌های ظرفیت اجرایی - یعنی همان مشکلات فنی و سیستمی که همه ما شاهدش هستیم.

تمام پیشنهاداتی که در این سند می‌خوانید با چشم باز و واقع‌بینانه نسبت به این محدودیت‌ها نوشته شده‌اند - نه با فرض اینکه همه چیز ایده‌آل است.

چکیده:

حذف ارز ترجیحی و جایگزینی آن با یارانه نقدی مستقیم به همه مردم، بدون شک یکی از حساس‌ترین اقدامات اقتصادی در تاریخ معاصر ایران است. اما جالب این که وقتی به تجربیات بین‌المللی نگاه می‌کنیم، می‌بینیم موفقیت این نوع اصلاحات بیش از آن که به ماهیت خود اصلاح بستگی داشته باشد به "چطوراش" یعنی "شیوه اجرا" وابسته است. این همان چیزی است که این سند می‌خواهد روی آن تمرکز کند. ما پانزده سیاست کلیدی با توجه به شرایط خاص ایران طراحی کردیم تا احتمال موفقیت این جراحی اقتصادی بالا برود.

بخش اول: چه چیزهایی می‌توانیم از دیگران یاد بگیریم؟

۱.۱- موفقیت اندونزی (۲۰۱۴-۲۰۱۵)

در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵، دولت جوکوی توانست یارانه‌های سوخت را از ۲۲ میلیارد دلار به ۸ میلیارد دلار کاهش دهد - یعنی تقریباً دوسوم کاهش. این یعنی یارانه‌ها از ۳٪ تولید ناخالص داخلی به ۱٪ رسید. پول آزاد شده هم - حدود ۱۵.۶ میلیارد دلار - صرف بخش‌های اجتماعی شد: بودجه کشاورزی ۱۰.۶٪ افزایش یافت، حمل‌ونقل ۴.۵٪، و مسکن ۴.۰٪.

اما راز موفقیت اندونزی چه بود؟

اولین و شاید مهم‌ترین نکته این بود که قبل از افزایش قیمت‌ها، برنامه کوپن را برای ۱۹ میلیون خانوار اجرا کردند. این خیلی مهم است مردم پول را دیدند، بعد قیمت‌ها بالا رفت. دوم، زمان‌بندی آنان هوشمندانه بود. اصلاحات درست زمانی اجرا شد که قیمت نفت در جهان سقوط می‌کرد و جوکوی تازه به قدرت رسیده مشروعیت سیاسی بالایی داشت.

سوم، هدف‌گذاری نسبتاً دقیقی با استفاده از پایگاه داده‌ای که از خانوارهای فقیر داشتند انجام دادند. چهارم، کمپین‌های آموزش عمومی گسترده‌ای راه انداختند تا مردم بفهمند چه اتفاقی دارد می‌افتد.

نتایج چه بود؟

- انتشار CO2 در سال ۲۰۱۵ بین ۵ تا ۷ درصد کاهش یافت.

- فقر نه تنها افزایش نیافت، بلکه کاهش هم پیدا کرد که خیلی برخلاف انتظار بود.
  - و رشد اقتصادی در سال‌های بعد به ۶٪ رسید.
- البته همه چیز کامل نبود. بار مالی زیادی به شرکت دولتی نفت منتقل شد و کنترل قیمت هم به طور کامل حذف نشد. اما مجموعاً، تجربه‌ای بود که می‌شود درس گرفت.

۱.۲- برنامه Bolsa Família یا "یارانه خانوار" برزیل (۲۰۰۳-۲۰۲۰)

برزیل داستان دیگری دارد. آن‌ها بزرگ‌ترین برنامه انتقال نقدی مشروط دنیا را اجرا کردند - برنامه‌ای که ۴۶ میلیون نفر (یک چهارم جمعیت کشور) در تمام ۵۵۷۰ شهرداری برزیل را پوشش می‌داد. آمارهای این برنامه واقعاً چشمگیر است:

- فقر از ۱۳٪ به ۳٪ کاهش یافت (بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۵)
  - هزینه‌های اداری از ۵.۳٪ به ۲.۶٪ رسید
  - و جالب‌تر این که ۶۴٪ از کودکانی که از این برنامه استفاده کردند، زمانی که ۲۱ تا ۳۰ ساله شدند دیگر نیازی به کمک دولت نداشتند و برنامه توانست چرخه فقر را بشکند.
- کلید موفقیت برزیل در چند نکته بود:
- برزیل یک سیستم شناسایی پیشرفته به اسم **Cadastro Único** داشت - یک پایگاه داده یکپارچه که به طور مرتب به‌روزرسانی می‌شد.
  - سیستم پرداخت الکترونیکی آنان هم خیلی کارآمد بود: کارتهایی که می‌شد از **ATM**، شعبه بانک، یا فروشگاه‌های کوچک استفاده کرد.
  - مدل مدیریتی‌شان هم جالب بود: پول از سطح فدرال می‌آمد اما اجرا در سطح شهرداری‌ها بود - با شبکه‌ای از ۱۷۶۰۰۰ اپراتور محلی. یعنی هم از مقیاس استفاده می‌کردند و هم از دانش محلی.
  - مهم‌تر از همه، این برنامه شروط قابل اجرا و قابل کنترل داشت: بچه‌ها باید به مدرسه می‌رفتند، واکسیناسیون و مراقبت‌های بهداشتی باید انجام می‌شد.

نتایج اجرای طرح در برزیل:

- کاهش مرگ‌ومیر کودکان
- افزایش دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی

- افزایش حضور در مدرسه
- کم شدن نابرابری
- بالارفتن اشتغال زنان

۱.۳- نیمه موفقیت مصر (۲۰۱۴-۲۰۱۹)

تجربه مصر داستانی است از اینکه چطور می شود کارها را به شدت اشتباه انجام داد - حتی وقتی نیت هم خوب باشد.

مصری ها در عرض سه سال قیمت بنزین را ۳۸۷٪ و LPG را ۶۵۰٪ افزایش دادند. اما به یارانه های نقدی فقط ۰.۵٪ GDP اختصاص دادند - در مقایسه با ۲ تا ۳٪ در برزیل و اندونزی. نتیجه چه شد؟ فقط ۱۱٪ از دریافت کنندگان توانستند از فقر خارج شوند و فقر کلی کشور به ۳۰٪ جمعیت رسید.

اشتباهات مصر درس آموز هستند:

- اول، سرعت بیش از حد: همه اصلاحات در ۳ سال انجام شد بدون اینکه به مردم و اقتصاد فرصت سازگاری بدهند.
- دوم، شوک های همزمان: پول ملی را شناور کردند (که ارزشش بیش از ۵۰٪ افت کرد)، قیمت انرژی را بالا بردند، و مالیات های جدید هم اضافه کردند - همه این ها با هم.
- سوم، حمایت های اجتماعی ناکافی: فقط ۰.۵٪ GDP.
- چهارم، ارتباطات ضعیف: کمپین ها را فقط در ابتدا راه انداختند و بعد متوقف کردند. در حالی که باید مدام با مردم در ارتباط می بودند و آن ها را اقناع می کردند.

درس برای ایران از تجربه مصر روشن است:

تدریجی باشید، یارانه کافی بدهید، از شوک های همزمان اجتناب کنید، و مدام با مردم در ارتباط باشید.

۱.۴- یادآوری تجربه ایران: طرح هدفمندی در ایران (پاییز ۱۳۸۹)

ما خودمان هم تجربه مستقیم داریم و متأسفانه تجربه خوب و موفق نبود. پنج اشتباه بزرگ در طرح هدفمندی دولت احمدی نژاد:

یک- پول‌پاشی بدون هدف یا توزیع هلیکوپتری: به ۷۴ میلیون نفر (۹۶٪ جمعیت) یارانه دادند. یعنی عملاً هدف‌گذاری نکردند.

دو- شوک قیمتی: قیمت بنزین یک‌شبه چند برابر شد و تورم سنگینی بار آمد.

سه- بدون شاخص‌سازی پرداخت شد: یارانه ثابت ماند و با تورم ارزش واقعی‌اش از دست رفت.

چهار- فقط پول: هیچ برنامه مکملی برای آموزش، بهداشت، یا اشتغال نبود یا اگر بود اجرایی نشد.

پنج- بدون استراتژی خروج: یارانه به یک حق دائمی تبدیل شد که هیچ‌کس جرئت قطع‌اش را نداشت. در حالی که یک طرح موفق نیاز به زمان بندی برای خروج هم دارد.

۱.۵- فاجعه ونزوئلا (۲۰۱۶-۲۰۱۸)

ونزوئلا نمونه‌ای است از اینکه چگونه یک سیستم یارانه‌ای منجر به فروپاشی کامل یک اقتصاد می‌شود:

- یارانه‌های غیرقابل تحمل (تا ۱۵٪ GDP)

- کنترل قیمت افراطی که بازار را فلج کرد

- عدم اصلاح به موقع

- وابستگی کامل به درآمدهای نفتی

همه این‌ها منجر به ابرتورم، فروپاشی اقتصاد، مهاجرت میلیون‌ها نفر، و یک بحران انسانی گسترده شد.

درس ونزوئلا ساده است:

یارانه‌ها نباید ابزاری برای فرار از اصلاحات ساختاری باشند. اگر مشکلات اساسی اقتصاد را حل نکنید، یارانه تنها کار بد را بدتر می‌کند.

بخش دوم: پانزده سیاست کلیدی حذف ارز ترجیحی نهاده‌های دامی

(طراحی شده برای شرایط واقعی ایران)

حالا که دیدیم دیگران چه کرده‌اند و چه نتایجی گرفته‌اند، وقت آن است که به پیشنهادات مشخص برای کشور خودمان بپردازیم. این ۱۵ سیاست را با یک هدف نوشته‌ایم: عملی بودن در شرایط ایران. نه خیال‌پردازی، نه کپی‌برداری صرف از مدل‌های خارجی، بلکه راهکارهایی که بتوان در اینجا و الان اجرایی‌شان کرد و میزان

موفقیت طرح حذف ارز ترجیحی و یا انتقال آن از تولید کننده به آخرین حلقه زنجیره یعنی مصرف کننده را افزایش داد و رضایتمندی مردم را حاصل نمود.

محور اول: پول و بودجه را چگونه مدیریت کنیم؟

سیاست ۱: شفافیت-ولی واقع بینانه

اگر می‌خواهیم مردم به این برنامه اعتماد کنند، باید همه چیز را ببینند. نه با جزئیات خسته کننده، بلکه به زبان ساده و قابل فهم:

- یک- داشبورد آنلاین به زبان فارسی ساده که روزانه به روز شود. مردم باید ببینند چقدر ارز آزاد شده، چقدر یارانه پرداخت شده، چقدر هزینه اداری شده و اعداد واقعی در مقایسه با بودجه چقدر است.
  - دو- گزارش ماهانه به مجلس. وزیر باید بیاید گزارش بدهد و بشنود و جواب بدهد و گزارش‌ها هم برای عموم منتشر شود.
  - سه- ممیزی مستقل و قابل قبول برای مردم وجود داشته باشد. دیوان محاسبات، دانشگاه‌های معتبر کشور، کمیته‌ای از نمایندگان مجلس و نمایندگان جامعه مدنی، باید چشم‌های مستقلی روی کار باشند.
- در شرایط تحریم و بی‌اعتمادی موجود، این شفافیت داخلی دوجندان اهمیت پیدا می‌کند. یادمان باشد که دولت سیزدهم برای اولین بار در تاریخ کشور، آمار واقعی کشته‌های اغتشاشات را منتشر کرد. همین کار به ظاهر ساده چقدر در اعتمادسازی مؤثر بود و چقدر توانست دهان بدخواهان را بدوزد و آنان را رسوا کند؟

سیاست ۲: پایداری مالی-یعنی آماده باش برای روزهای سخت

نمی‌توانیم فرض کنیم همه چیز همیشه خوب پیش می‌رود. باید برای بحران‌ها آماده باشیم.

- صندوق ذخیره: باید همیشه معادل سه ماه پرداخت و بعد تدریجاً معادل شش ماه از پرداخت‌ها را آماده نگه داریم. اگر این کار صورت نگیرد، هر نوبت دولت باید کاسه چه چه کنم در دست بگیرد و تمام دولت سرگرم تامین یارانه مردم شوند و عملاً دولت فلج می‌شود.
- شاخص سازی: یارانه نباید ثابت بماند و ارزش‌اش را از دست بدهد. حداقل هر فصل (نه هر سال یا هر ماه) باید ارزیابی مجدد صورت بگیرد. فرمول پیشنهادی ما بسیار ساده است: 50% تورم سبد کالایی + 30% افزایش نرخ ارز + 20% رشد اقتصادی. با سقف $\pm 10\%$ تغییر در هر فصل تا شوک ایجاد نشود.

- منابع درآمد: مالیات بر خانه‌های خالی و یا یک مالیات منصفانه جدید دیگر، مبارزه واقعی با فرار مالیاتی، واگذاری یا اجاره زمین‌های دولتی و خصوصی‌سازی شرکت‌های زیان‌ده-نه خصوصی‌سازی‌های غیر واقعی گذشته.

سیاست ۳: پول را کجا خرج کنیم؟

این خیلی مهم است. اگر تخصیص منابع را اشتباه کنیم، هیچ چیز جواب نمی‌دهد.

سال اول-تثبیت:

بیشتر پول یعنی ۷۵٪ یارانه نقدی (در ابتدا ۷۵ درصد و در ادامه به سمت ۵۰ درصد، مستقیم به جیب مردم به صورت یارانه نقدی پرداخت شود که می‌توان در هر فصل کمی از درصد افزایش را کم کرد و به مصارف دیگر اضافه کرد تا در دراز مدت به ۵۰٪ رسید) ده درصد به صندوق ذخیره. هفت درصد حمایت از تولید و کنترل تورم. پنج درصد زیرساخت‌های ضروری طرح. و فقط سه درصد هزینه‌های اداری

سال دوم و سوم-توسعه:

به مرور و نزدیک شدن میزان یارانه مستقیم به ۵۰ درصد تخصیص ۱۲.۵ درصد به زیرساخت حمل‌ونقل، بهداشت، آموزش-چیزهایی که مردم لمس می‌کنند و ۱۲.۵ درصد حمایت از تولید و اشتغال.

محور دوم: تورم و انتظارات-دو دشمن بزرگ

سیاست ۴: کنترل پیشگیرانه تورم

- تورم باید قبل از اینکه شروع شود، کنترل شود. نه بعد از آن.
- شصت روز قبل از افزایش قیمت با برآورد دقیق، واردات کالاهای اساسی و خوراک مردم را افزایش دهید. با تولیدکنندگان بزرگ توافق کنید که قیمت ده قلم اصلی را شش ماه ثابت نگه دارند و ذخیره‌سازی کنید.
- بانک مرکزی و دولت باید واقعاً با هم کار کنند: قرارداد رسمی همکاری، جلسات هفتگی، و تعهد به عدم چاپ پول بیش از ۱۰٪ سالانه.
- احتکار را جدی بگیرید: جایزه برای کسانی که انبارهای احتکار را گزارش می‌دهند، مجازات‌های سنگین برای احتکارکنندگان، و سامانه آنلاین گزارش گران‌فروشی که واقعاً کار کند.
- وارد کنندگان خرد، بازارچه‌های مرزی، کارگاه‌های کوچک و نظایر آن و حتی تولید خانگی را جدی بگیرید. واردکنندگان خرد خصوصاً در مناطق مرزی می‌توانند در مدت بسیار کوتاه، مشکلات کمبود

برخی کالاها را حل کنند. بازارچه‌های مرزی فعال می‌تواند نیاز مناطق مرزی را فوراً برطرف کنند. کارگاه‌های کوچک و تولید کنندگان خانگی روستایی می‌توانند لااقل نیاز خود را تامین کنند. اختیارات استانداران خصوصاً در مناطق مرزی را افزایش بدهید و دیپلماسی استانی را جدی بگیرید.

سیاست ۵: مدیریت انتظارات-یعنی آماده کردن مردم

- بخش زیادی از موفقیت این کار بستگی به این دارد که مردم چه انتظاری داشته باشند و چقدر آماده باشند.
- نود روز قبل از اعلام هر جراحی اقتصادی: مطالعات کارشناسی عمومی، بحث‌های تلویزیونی، مقالات. تا افکار عمومی آماده شود.
- شصت روز قبل از اعلام رسمی -شفاف باشید: چرا، چطور و چگونه تورم را کنترل خواهیم کرد و فواید طرح را برای مردم عادی به زبان ساده شرح بدهید. شوک‌های جراحی‌های اقتصادی اگر همراه با شوک روانی و غافلگیر کردن جامعه باشد اثرات مخرب زیادی به بار می‌آورد و تمام آثار مثبت طرح را نیز نابود می‌کند.
- سی تا شصت روز قبل از هر جراحی -آماده‌سازی نهایی: اولین یارانه را پانزده روز قبل از افزایش قیمت واریز و قابل برداشت کنید. پیامک شخصی‌سازی شده بفرستید. برنامه‌های آموزشی راه بیندازید. پیام‌ها باید ساده و قانع‌کننده باشند: "ارز ترجیحی به جیب واسطه‌ها می‌رفت، حالا مستقیم به شما می‌رسد." "شما صاحب تصمیم هستید که چطور خرج کنید." "بخشی از منابع آزادشده صرف بیمارستان، مدرسه، جاده می‌شود."

محور سوم: عدالت -طرح واقعاً عادلانه باشد

سیاست ۶: هدف‌گذاری که منطق داشته باشد

- بیا بیا صادق باشیم: همه به یک اندازه آسیب نمی‌بینند. کسی که ۶۰٪ درآمدش صرف خوراکی می‌شود با کسی که فقط ۱۵٪ درآمدش به این می‌رود، فرق دارد.
- مثلاً برای همین حذف ارز ترجیحی چهار لایه پیشنهاد می‌کنیم:
- دهک‌های پایین (۱ تا ۳): یک میلیون و دویست هزار تومان به ازای هر نفر، تضمین سه ساله با حفظ قدرت خرید. چرا؟ چون بیش از ۶۰٪ درآمدشان صرف کالاهای اساسی می‌شود.
- دهک‌های متوسط (۴ تا ۷): یک میلیون تومان، با تضمین سه ساله. این‌ها ۳۰ تا ۵۰٪ درآمدشان برای کالاهای اساسی می‌رود.

- دهک‌های بالاتر (۸ و ۹): هفتصد هزار تومان. ۲۰ تا ۳۰٪ درآمدشان خرج کالاهای اساسی می‌شود.
- دهک ۱۰: یارانه نقدی نه زیرا کمتر از ۱۵٪ درآمدشان صرف کالاهای اساسی می‌شود.
- و البته موارد خاص: خانوارهای بدسرپرست ۵۰٪+، معلولان ۷۵٪+، سالمندان بالای هفتاد سال ۳۰٪+، روستائیان ۱۰٪+.

سیاست ۷: فاصله بین جراحی‌ها

- بسیار مهم: جراحی اقتصادی بعدی را زود راه نیندازید. حداقل یک سال و نیم فاصله بدهید.
- تا پایان تابستان سال آینده: موفقیت‌ها و ضعف‌های این جراحی را اعلام کنید- شفاف و صادقانه.
- تا پایان سال آینده: ضعف‌ها را برطرف کنید.
- در تمام این مدت: مردم را با سیاست‌های اقتصادی و احتمالاً جراحی بعدی همراه کنید.

محور چهارم: زیرساخت‌ها-چیزهای فنی که باید کار کنند

سیاست ۸: سیستم پرداخت و توزیع قابل اعتماد

- بهتر آن است هفتاد درصد یارانه با کارت اعتباری الکترونیکی خرج خرید کالاهای اساسی شود و امکان سی درصد واریز به حساب یا خرید هر کالایی که فرد بخواهد فراهم شود.
- اگر خود فرد درخواست بدهد امکان سرمایه‌گذاری مولد با تمام یا یارانه-مثل نیروگاه خورشیدی خانگی روستایی یا هر تولید خانگی- فراهم شود و یا پشتوانه یارانه، وام تولید خانگی به روستاییان اعطا شود.
- پشتیبانی ۷/۲۴ فراهم شود: مرکز تماس رایگان با ظرفیت ده هزار تماس در روز، دفاتر حضوری در مراکز استان‌ها، بازرسان سیار برای روستاها.
- مشاغل و فروشگاه‌های خرد نباید آسیب ببینند. پیوستن مشاغل و فروشگاه‌های کوچک به نظام یارانه باید تسهیل شود.

سیاست ۹: مبارزه با فساد-جدی

- کنترل خودکار با هوش مصنوعی برای شناسایی الگوهای غیرعادی. بررسی تخلفات توزیع و گران‌فروشی-همان داستان‌هایی که در مود فروشگاه‌های اتکا و افق کوروش این روزها شایع شده است.
- پاداش برای گزارش‌دهندگان: ده درصد از کلاهبرداری کشف‌شده (حداکثر صد میلیون)، با محرمانگی کامل.
- مجازات‌های بازدارنده برای متخلفان.

محور پنجم: حمایت از تولید و اشتغال

سیاست ۱۰: از محل حذف ارز ترجیحی بنگاه‌های تولیدی کوچک را نجات دهید

- یارانه انرژی تدریجی، وام نوسازی تا یک میلیارد تومان با بهره ۴٪ و پنج سال اقساط. معافیت مالیاتی ۵۰٪ برای دو سال به شرط عدم اخراج و افزایش تولید خصوصاً در حوزه تولیدات مواد غذایی
- آموزش مدیریت انرژی رایگان، مشاوره فنی از دانشگاه‌ها، وام برای پنل خورشیدی.
- شبکه امنیت شغلی ایجاد کنید: بیمه بیکاری شش ماهه (۷۰٪ حقوق)، یارانه ۳۰٪ دستمزد برای شش ماه به شرط عدم اخراج.
- کارگاه‌های تولیدات دامی و محصولات مرتبط را تقویت کنید.

سیاست ۱۱: کشاورزی را فراموش نکنید

- پرداخت جایزه بر اساس تولید واقعی: گندم پنج هزار تومان به ازای هر کیلو، برنج هشت هزار تومان. بیمه محصول رایگان. قیمت تضمینی که واقعاً معنی داشته باشد.
- زنجیره سرد: وام ساخت سردخانه، حمایت از تعاونی‌ها، بازارهای هفتگی مستقیم که کشاورز بتواند بدون واسطه به مصرف‌کننده بفروشد.
- ذخایر استراتژیک باید همیشه داشته باشیم

محور ششم: با مردم حرف بزنید و حرف آنان را گوش کنید

سیاست ۱۲: اطلاع‌رسانی که همه بفهمند

- برنامه روزانه تلویزیونی. پیامک شخصی‌سازی شده. شبکه‌های اجتماعی. مساجد و مدارس.
- پیام‌ها را در آندونزی آزمایش کرده‌اند و جواب داده: "پول مستقیماً به شما"، "شما تصمیم می‌گیرید"، "منابع صرف خدمات عمومی می‌شود"، "تورم کنترل خواهد شد".

سیاست ۱۳: همه را شریک کنید

- شورای ملی نظارت با ترکیبی از همه: پنج نماینده مجلس، سه نفر از دولت، پنج نماینده انجمن‌های صنفی، سه نفر از NGOها، چهار اقتصاددان مستقل، سه استاد دانشگاه، دو نماینده مذهبی. نظارت، بازدید، پیشنهاد. جلسات ماهانه که عمومی باشد.

- بازخورد مردمی: نظرسنجی ماهانه از پنج هزار خانوار، گروه‌های کانونی هر فصل، سامانه پیشنهادات با پاداش -رتبه اول پنجاه میلیون تومان.

محور هفتم: برنامه بلندمدت

سیاست ۱۴: خروج تدریجی

سال اول و دوم: تثبیت و بهبود هدف‌گذاری.

سال سوم: شروع تبدیل - ۲۵٪ کوپن آموزشی و تربیتی و فرهنگی، ۲۵٪ بیمه درمان، ۵۰٪ هنوز نقدی. سال چهارم و پنجم: تمرکز روی ۳۰٪ فقیرترین جمعیت و تبدیل به یک شبکه امنیت اجتماعی پایدار.

سیاست ۱۵: ریسک‌های ویژه ایران

بیایدد واقع‌بین باشیم- ما ریسک‌هایی داریم که بقیه کشورها ندارند.

- تحریم‌ها: صندوق ذخیره ارزی، توسعه تجارت با همسایگان، خودکفایی در کالاهای اساسی. اگر وضع بدتر شد: افزایش فوری یارانه، کنترل موقت قیمت، توزیع ذخایر.
- تغییر دولت: قانونی کردن برنامه در مجلس، ایجاد سازمان مستقل. کسب اجماع ملی واقعی.
- مخالفت‌های سیاسی: گفت‌وگو، شفاف‌سازی، مشارکت دادن منتقدان و گوش دادن و اصلاح نقاط ضعف.
- شوک‌های خارجی: ذخایر ۱۲ ماهه، تنوع در مسیرهای تجاری، خودکفایی در کالاهای حیاتی.
- بحران‌های طبیعی: بیمه محصولات، ذخایر غذایی، زیرساخت مقاوم.

چطور بفهمیم موفق شده‌ایم؟

شش ماه اول: بیش از ۹۵٪ مردم یارانه را دریافت کرده‌اند. خطای سیستم کمتر از ۵٪ است. تورم ماهانه زیر ۳٪ شده. بیش از ۷۵٪ مردم راضی هستند.

یک سال اول: فقر بیشتر نشده و یا حداقل ۲٪ کاهش یافته. رشد اقتصادی حداقل ۱٪ بیشتر شده، کسری بودجه نیم درصد کاهش یافته و اعتراضات گسترده مجدد رخ نداده است.

سه تا پنج سال: فقر مطلق ۵۰٪ کاهش یافته. رشد سالانه بالای ۴٪ است. برنامه‌های اجتماعی از نظر مالی مستقل شده‌اند. وابستگی به نفت کاهش یافته.

جمع بندی:

در نهایت، موفقیت این کار به پنج چیز بستگی دارد - و هر پنج مورد به یک اندازه مهم هستند:

یک-شفافیت و اعتماد. صادقانه حرف بزنید، مردم را اقناع کنید، داده‌های واقعی بدهید، اشتباهات را بپذیرید.

دو-عدالت واقعی. هدف‌گذاری درست، حمایت از آسیب‌پذیران، جلوگیری از سوءاستفاده.

سه-مدیریت هوشمند. تدریجی کار کنید، تورم را کنترل کنید، سریع مشکلات را حل کنید.

چهار-مدیریت ریسک. ریسک‌های خاص ایران را جدی بگیرید، برای بحران آماده باشید، انعطاف‌پذیر باشید.

پنج-نگاه بلندمدت. ظرفیت‌سازی کنید، منابع پایدار ایجاد کنید.

چند اصل که باید حفظ شوند:

- قبل از افزایش قیمت، یارانه را بپردازید و افزایش بدهید.
- شفاف و صادقانه باشید.
- برنامه‌های جبرانی قوی داشته باشید.
- تدریجی و انعطاف‌پذیر حرکت کنید.
- و از تجربیات-خودتان و دیگران-یاد بگیرید.

و چند اشتباه که نباید تکرار شوند:

- افزایش ناگهانی قیمت ✕
- پرداخت بعد از افزایش ✕
- پول‌پاشی بی‌هدف ✕
- بی‌توجهی به تورم ✕
- نادیده گرفتن اعتراضات ✕
- فساد و پنهان‌کاری ✕

این نوشته با این امید تهیه شده که شاید بتوان از اشتباهات گذشته-خودمان و دیگران-درس گرفت و این بار متفاوت عمل کرد. موفقیت غیرممکن نیست، اما نیاز به برنامه‌ریزی دقیق، اجرای محکم، و مهم‌تر از همه، صداقت و شفافیت دارد. مردم ایران لایق بهترین‌ها هستند و سیاست‌گذاران باید نشان دهند که شایسته این اعتماد هستند.

منابع:

اندونزی:

World Bank (2023), "Indonesia Fuel Subsidy Reform Analysis"; International Institute for Sustainable Development (2015); Climate Scorecard (2024); Asian Development Bank (2015); Climate Change News (2016)

برزیل:

World Bank (2023), "Support for Bolsa Familia Program"; Centre for Public Impact (2024); BMC Public Health (2024); The Reach Alliance (2015); Cambridge University Press (2019); ScienceDirect (2024); UNU-WIDER (2020)

مصر:

IMF (2019), "Case Studies on Energy Subsidy Reform"; World Bank (2018), "Egypt Economic Monitor"

ایران:

آمارهای بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛

آمارهای مرکز آمار ایران؛

IMF (2013)